

УДК 378.147.091.33-027.22:378.093.2ВГПК
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.72-2.22>

Н. І. Скрипник

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри української філології
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У соціокультурних умовах сучасного освітнього простору підсистема педагогічних практик у системі професійної підготовки доповнюється, розширюється й ускладнюється. З'ясовано, що особливого статусу в системі фахової підготовки майбутніх педагогів набуває педагогічна практика, оскільки вона є необхідним етапом у підготовці студентів до професійної діяльності, а спільною ознакою всіх практик має стати професійна педагогічна спрямованість. Розкрито проблему формування професійно-комунікативної компетентності студентів-філологів у процесі проходження педагогічної практики, обґрунтовано актуальність проблеми, проаналізовано роботи дослідників з окресленого питання. Зауважено, що практика як невід'ємна складова частина фахової підготовки студентів гуманітарно-педагогічного коледжу має сприяти саморозвитку та професійному становленню, а також удосконаленню комунікативно-мовленнєвої компетентності. Метою статті є з'ясування особливостей проведення педагогічної практики в гуманітарно-педагогічному коледжі й обґрунтування її місця і значення у формуванні професійно-комунікативної компетентності вчителів-філологів. За нашими спостереженнями, рівень сформованості професійно-педагогічних, комунікативно-мовленнєвих навичок та умінь студентів, розвиток лінгвістичного, педагогічного мислення, виразного мовлення, оперативність, мобільність, системність, творчість, самостійність під час проходження практик залежать від засвоєння студентами теоретичних знань на заняттях із таких навчальних дисциплін освітньо-професійної програми: український фольклор, українська діалектологія, сучасна українська літературна мова, педагогіка, психологія, методика викладання української мови, риторика, культура мови, стилістика тощо. Отже, всі види педагогічної практики спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література) забезпечують науковий розвиток особистості, впливають на психолого-педагогічну підготовку студентів, формують розуміння важливості й необхідності оволодіння навичками неперервної освіти, сприяють удосконаленню вмій спілкуватися з учнями, колегами та батьками.

Ключові слова: комунікативна, мовленнєва і професійна компетентність, сучасна школа, фахова підготовка майбутніх учителів, педагогічна практика.

Постановка проблеми. Педагогічна практика є обов'язковою складовою частиною освітнього процесу, логічним його продовженням та завершенням. У професійній підготовці студентів-словесників В. Коваль вбачає цілеспрямований, динамічний, інноваційний процес, адаптований до реальних умов закладу вищої освіти, що визначається його конкурентоспроможністю на ринку освітніх послуг [2, с. 166]. Педагогічну практику студентів-філологів у нашій розвідці ми розглянемо як засіб формування професійно-комунікативної, мовленнєвої компетентності та оволодіння фаховою підготовкою з елементами науково-дослідної діяльності. Інакше кажучи, саме педагогічна практика постає підґрунтям для засвоєння методів та прийомів дослідження, коли майбутній учитель української мови вчиться всебічно підходити до вивчення певної проблеми, спостерігати, накопичувати потрібний матеріал, узагальнювати, робити висновки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему підготовки майбутніх учителів до педагогічної практики, до професійної діяльності досить широко розглянули у своїх працях такі вітчизняні дослідники: Н. Батечко, І. Барабаш, О. Баркунова, І. Зязюн, С. Калашнікова, В. Коваль, Т. Кожевникова, В. Кремень, Т. Крюкова, В. Майборода, Н. Побірченко, О. Семенов, С. Сисоєва тощо.

Метою статті є з'ясування особливостей проведення педагогічної практики в гуманітарно-педагогічному коледжі й обґрунтування її місця і значення у формуванні професійно-комунікативної компетентності вчителів-філологів.

Виклад основного матеріалу. Нині гостро постає проблема підготовки професійно компетентних майбутніх педагогів, формування яких відбувається протягом усього освітнього процесу в закладі вищої освіти і, насамперед, у процесі педагогічної практики. Педагогічна практика студентів є основною частиною Державного освіт-

нього стандарту вищої освіти та міцним фундаментом для закладання основних педагогічних, професійно-комунікативних умінь і навичок майбутніх учителів української мови.

I. Зязюн вбачає у професійній компетентності знання предмета, методики його викладання, педагогіки і психології, а разом із цим рівень розвитку професійної самосвідомості, індивідуально типові особливості й професійно значущі якості [3, с. 34].

За твердженням О. Семенов, професійна компетентність учителя української мови і літератури – це інтегральна особистісна якість, що включає педагогічну, психологічну, лінгвістичну, мовну, комунікативну, фольклорну, літературну, методичну, інформаційну, дослідницьку компетенції й виявляється на високому рівні готовності філологів до педагогічної діяльності [4, с. 38].

Відповідно до навчальних планів на філологічному факультеті, система безперервної практики майбутніх учителів-словесників у гуманітарно-педагогічному коледжі має такий вигляд (табл. 1).

Нині кваліфікованому фахівцю замало бути лише знавцем навчальних предметів. Сучасний учитель має забезпечити ефективність своєї роботи, яка визначається самою особистістю педагога, його вміннями, світоглядом, культурою, зв'язним мовленням та професійно-комунікативною компетентністю. Під час проходження практик студенти користуються різними методами педагогічних досліджень: спостереження, бесіди з учнями, батьками і вчителями, анкетування, тестування, вивчення шкільної документації, дослідно-експериментальне навчання тощо.

I. Барабаш до найважливіших завдань педагогічної практики на філологічних факультетах зараховує такі: набуття майбутніми вчителями професійних якостей; поглиблення і закріплення здобутих у закладі вищої освіти знань із педагогіки, психоло-

гії, методики, спеціальних дисциплін і застосування їх на практиці для вирішення конкретних педагогічних завдань; психологічна адаптація в педагогічному колективі; озброєння студентів умінням спостерігати та аналізувати навчально-виховну діяльність, що проводиться з учнями; накопичення досвіду самостійної роботи; засвоєння нових методичних технологій; освоєння наукової організації праці вчителя-філолога; вивчення, аналіз і узагальнення передового педагогічного досвіду, а також аналіз і оцінка результатів своєї педагогічної діяльності; розвиток педагогічного мислення, любові до майбутньої професії, поліпшення своїх педагогічних здібностей; конкретизація, вдосконалення і розвиток необхідних професійних якостей учителя української мови та літератури [1, с. 137–138].

На нашу думку, на особливості формування професійної та удосконалення комунікативно-мовленнєвої компетентності студентів гуманітарно-педагогічного коледжу неабиякий вплив справляють засоби фольклорних, діалектологічних експедицій.

Під час фольклорної практики відбувається актуалізація знань, набутих під час вивчення навчальної дисципліни «Український фольклор», розширюється уявлення майбутніх учителів української мови і літератури про роль фольклору в житті народу, динаміку розвитку мистецтва слова. Щоденне спілкування з різними категоріями населення допомагає виховному розвитку майбутніх педагогів. Вдало побудовані питання «занурюють» респондента у світ спогадів і відчуттів, відображених у прислів'ях, приказках, піснях, казках, легендах тощо. Мета навчальної (фольклорної) практики – збір та систематизація регіонального фольклору, закріплення та практичне застосування теоретичних знань, набутих під час вивчення навчальних курсів із різних дисциплін філологічного циклу, а також розвиток кому-

Таблиця 1

Освітній рівень	Вид практики	Місце в навчальному плані	Керівництво	Вид контролю
бакалавр	фольклорна	1 курс, 2 семестр, 1 тиждень	кафедра української філології	диференц. залік
	практика з позакласної та позашкільної виховної роботи	1, 2 курс, 2, 3 семестр	кафедра шкільної педагогіки, психології та окремих методик	диференц. залік
	діалектологічна	2 курс, 4 семестр, 1 тиждень	кафедра української філології	диференц. залік
	табірний збір (підготовка до практики в дитячих оздоровчих таборах)	2 курс, 4 семестр, 1 тиждень	кафедра шкільної педагогіки, психології та окремих методик	диференц. залік
	практика в дитячих оздоровчих таборах	2 курс, 4 семестр, 3 тижні	кафедра шкільної педагогіки, психології та окремих методик	диференц. залік
	пропедевтична	2 курс, 4 семестр	кафедра української філології	диференц. залік
	пробні уроки в ЗЗСО	3 курс, 5, 6 семестр	кафедра української філології	диференц. залік
	практика з науково-педагогічних досліджень	4 курс, 7 семестр	кафедра української філології	диференц. залік
переддипломна	4 курс, 8 семестр, 8 тижнів	кафедра української філології	диференц. залік	

нікативно-мовленнєвої компетентності учасників освітнього процесу.

На допомогу студентам у проходженні фольклорної практики викладач Н.І. Скрипник видала навчально-методичний посібник «Методичні вказівки з фольклорної практики» (Вінниця, 2020), в якому акцентує увагу на особливостях збирання й упорядкування фольклорного матеріалу.

Захист фольклорної практики відбувається у формі творчого звіту «Фольклор як джерело українських традицій та відтворення національної ідентичності».

Діалектологічна практика вважається прекрасною основою залучення студентів-філологів до таємниць мови й мовознавчої науки, формування мовної, лінгвістичної, етнолінгвістичної компетентності, професійної та комунікативно-мовленнєвої компетентності. Збираючи та опрацьовуючи діалектологічний матеріал, студенти поглиблюють уявлення про духовну, матеріальну культуру різних регіонів України, детальніше знайомляться з основними лексико-граматичними і фонетичними особливостями діалекту, виробляють основні навички збору, обробки, аналізу автентичного матеріалу та наочно опановують психологію діалектного спілкування.

Захист діалектологічної практики відбувається у формі творчого звіту з діалектологічної практики «Кожне сільце має своє слівце».

Сучасний учитель-філолог – це вчитель-професіонал, котрий займає активну педагогічну позицію, має лінгвістично-педагогічний світогляд, відрізняється інформаційною і науково-дослідницькою культурою, ерудований, креативний майстер, комунікатор [5, с. 22].

Для того, щоб стати висококваліфікованим фахівцем, майбутньому вчителю-словеснику обов'язково під час навчання потрібно пройти усі види педагогічних практик, адже кожен вид практики має свою специфіку й важливість, а разом усі ці види практик сприяють розвитку та вдосконаленню професійно-комунікативної компетентності студентів.

Ми вважаємо, що набуті в процесі навчальних практик навички та уміння сприятимуть успішному виконанню професійних обов'язків на педагогічній практиці. Наприклад, під час проходження *пропедевтичної практики* студенти спостерігають за освітнім процесом у загальноосвітній школі, за навчальною діяльністю вчителя української мови, обов'язками класного керівника, а також відвідують класні години, позакласні заходи, заняття гуртків тощо. Перебуваючи у школах, студенти не лише спостерігають за освітнім процесом, а й переймають досвід роботи вчителя, відвідують уроки української мови та літератури, допомагають учителям підготувати наочність і відповідний дидактичний матеріал для уроків, що ефективно впливає на розвиток їхніх професійних якостей, культуру мовлення.

Захист практики проходить у форматі трибуни передового педагогічного досвіду. Кожен студент презентує власні спостереження усною доповіддю в супроводі мультимедійної презентації. Завдання практикантів – описати досвід роботи вчителя школи, за яким він був закріплений, критично проаналізувавши здобутки й недоліки.

Метою навчально-виховної практики «Пробні уроки з української мови та літератури» є вироблення в майбутніх учителів-словесників професійних умінь і навичок організації освітнього про-

цесу в школах різного типу. Практика проводиться після вивчення відповідних розділів окремих методик за рахунок часу, відведеного навчальним планом на педагогічну практику. У процесі проведення пробних уроків зазвичай студенти виконують такі види діяльності: працюють із навчальними програмами, підручниками, посібниками, методичною літературою; знайомляться з організацією освітнього процесу в класі, з роботою окремих вчителів, класних керівників; проводять уроки з української мови та літератури, позакласні заняття, виховні заходи; відвідують та аналізують пробні уроки однокласників; добирають та самостійно виготовляють наочний і роздатковий матеріал; використовують ТЗН, сучасні інформаційні технології; здійснюють диференційне навчання, індивідуальний підхід; розробляють конспекти; проводять різні типи занять.

Захист навчально-виховної практики «Пробні уроки з української мови та літератури») відбувається у формі творчої підсумкової конференції «Від теорії до практики».

Практика з науково-педагогічних досліджень спонукає студентів до науково-дослідної діяльності, поглиблення й інтегрування теоретичних знань із навчальної дисципліни «Науковий пошук вчителя-філолога» на практиці. Адаже предметом вивчення навчальної дисципліни є культура сучасної української літературної мови. Робота над культурою мови студентів проводиться з урахуванням двох аспектів: ознайомлення студентів із нормами та варіантами української мови й мовлення та удосконалення мовної підготовки майбутніх учителів-словесників щодо володіння мовними нормами української мови в різних структурно-функціональних стилях на лексичному, морфологічному, синтаксичному та правописному рівнях.

Проходження цієї практики передбачає апробацію та дослідження традиційних, інноваційних методів і прийомів роботи з учнями. За результатами практики, студенти на творчій лабораторії

«Інтеграція теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя української мови та літератури» (захист практики з науково-педагогічних досліджень студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)») презентують свої напрацювання, а також разом із викладачем-керівником практики видають збірник студентських статей, в якому висвітлюють наукові результати проходження практики з науково-педагогічних досліджень.

Заключною ланкою практичної підготовки студентів гуманітарно-педагогічного коледжу є довготривала *переддипломна практика* «Шляхи формування педагогічної майстерності молодого вчителя». Ключовими завданнями переддипломної практики є поглиблення, закріплення, узагальнення і вдосконалення здобутих студентами теоретичних знань, набутого професійного досвіду, компетентностей та підготовки до самостійної фахової діяльності, а також збір студентами-практикантами фактичних матеріалів для виконання дипломних робіт. Мета переддипломної практики полягає в оволодінні практикантами сучасними методами, прийомами і формами організації освітнього процесу, набутті професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретних ситуацій. Звіт із переддипломної практики студентів спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» відбувається у формі конкурсної програми «Творчий портрет шкільного вчителя нового покоління».

Пропонуємо студентам взяти участь в анкетуванні й відповісти на запропоновані запитання. Зокрема, опитування за підсумками практики: 1. Які труднощі виникли у процесі практики? Що є їх причиною? 2. У чому Ви вбачаєте позитивний вплив практики? 4. У чому Ви вбачаєте недоліки практики? а) у плані практики; б) у короткому проміжку часу, відведеному для практики; в) у керівництві практикою зі сторони методиста; г) у керівництві зі сторони працівників закладу;

г) інше (напишіть). 5. Чи задоволені Ви практикою? а) абсолютно; б) швидше задоволений (на), ніж ні; в) не задоволений; г) не можу відповісти. 6. Чи готові Ви працювати як педагог у школі? 7. Ваші пропозиції щодо вдосконалення практики.

Висновки і пропозиції. Отже, педагогічна практика студентів гуманітарно-педагогічного коледжу є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття рівня вищої освіти «бакалавр». Практика має за мету набуття здобувачем вищої освіти професійної компетентності, модернізує, збагачує комунікативні та мовленнєві вміння студентів, а саме: вчить студентів безконфліктно спілкуватися, правильно реагувати на зауваження, що виникають у процесі професійної діяльності, а також розвиває бездоганне літературне мовлення (на уроках і в позаурочних ситуаціях) та увиразнює мовлення.

Можна зробити висновок, що всі види практик передбачають удосконалення професійно-практичної підготовки майбутніх педагогів.

Список використаної літератури:

1. Барабаш І. Формування професійної компетентності студентів-філологів у процесі проходження педагогічної практики (теоретичний аспект). *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9 (Ч. 1). С. 135–139.
2. Коваль В.О. Теоретичні й методичні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : монографія. Умань : ПП Жовтий О.О., 2013. 455 с.
3. Кузьміна Н.В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва : Высшая школа, 1990. 119 с.
4. Семенов О.М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2005. 476 с.
5. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 404 с.

Skrypnik N. Pedagogical practice of students Humanities and Pedagogical College in the process of formation of professional-communicative competence

In the socio-cultural conditions of the modern educational space, the subsystem of pedagogical practices in the system of professional training is supplemented, expanded and complicated. It was found that pedagogical practice acquires a special status in the system of professional training of future teachers, as it is a necessary stage in the preparation of students for professional activity, and a common feature of all practices should be professional pedagogical orientation. The problem of formation of students-philologists' professional-communicative competence in the process of passing pedagogical practice is revealed, the urgency of the problem is substantiated, the works of researchers on the outlined question are analyzed. It is noted that practice as an integral part of professional training of students of the humanities and pedagogical college should promote self-development and professional development, as well as the improvement of communicative and speech competence. The purpose of the article is to clarify the features of pedagogical practice in the humanities and pedagogical college and substantiate its place and importance in the formation of teachers' of philology professional and communicative competence. According to our observations, the level of professional-pedagogical, communicative-speaking skills and abilities of students, development of linguistic, pedagogical thinking, expressive speech, efficiency, mobility, system, creativity and independence during internships depend on students' acquisition of theoretical knowledge in such classes of educational and professional program: Ukrainian folklore, Ukrainian dialectology, modern Ukrainian literary language, pedagogy, psychology, methods of teaching the Ukrainian language, rhetoric, language culture, stylistics, etc. Thus, all types of pedagogical practice of specialty 014 Secondary Education (Ukrainian language and literature) provide scientific development of personality, influence psychological and pedagogical training of students, form understanding of importance and necessity of mastering skills of continuous education, promote improvement of communication skills with students, colleagues and parents.

Key words: *communicative, speech and professional competence, modern school, professional training of future teachers, pedagogical practice.*